

**SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH VA MUHOFAZA
QILISH.**

Sarmanova Dilrabo O'tkir qizi

*“TIQXMMI” MTU Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti
bakalavr tamomlagan.*

O'ralova Gulida Ergash qizi.

*“TIQXMMI” MTU Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti
talabasi.*

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada suv resurslaridan foydalanish va muhofaza qilishning xuquqiy asoslarini adabiy manbalar asosida ochib berildi. Suv resurslaridan foydalanish va muhofaza qilish xuquqiy tushunchasi va o'ziga xos xususiyatlari o'rganilib, ma'lumotlar to'plandi. Shuningdek suv manbalaridan foydalanish turlari, foydalanuvchilarning xuquq va majburiyatlari hamda suv resurslaridan foydalanish xuquqini himoya qilishning chora tadbirlari o'rganildi.*

***Аннотация.** В данной статье на основе литературных источников раскрыты правовые основы использования и охраны водных ресурсов. Изучены правовая концепция и особенности использования и охраны водных ресурсов, собраны данные. Также были изучены виды использования водных ресурсов, права и обязанности пользователей, меры по защите права пользования водными ресурсами.*

***Abstract.** In this article, the legal basis of the use and protection of water resources was revealed based on literary sources. The legal concept and specific features of the use and protection of water resources were studied and data were*

collected. Also, the types of use of water resources, the rights and obligations of users, and measures to protect the right to use water resources were studied.

Kalit so'zlar. Suv resurslari, YUNESKO, gidrologik dastur, Yerlarni sug'orish, BMIning maqsadi, Tabiat qonuniyatlari. Transchegaraviy, suvga oid moddalar va qonunlar

KIRISH.

Suv hayot manbai ekanligini faqat issiq va o'ta issiq, quruq iqlim sharoitidagina to'la tasavvur etish mumkin.

Xalq iborasi bilan aytganda: qayerda suv paydo bo'lsa, o'sha Suv da hayot boshlanadi, suv tugagan yerda esa hayot ham tugaydi. Shuning uchun ham qadim zamonlardan boshlab o'lkamizda suvga hurmat, uni e'zozlash, isrofgarchiligiga va ifloslanishiga yo'l qo'ymaslik ruhi hukm surgan. Shu bilan birga «suvday serob bo'l», «oldingdan oqqan suvning qadri yo'q» va shu kabi iboralar ma'lum sharoit va davrda o'z «xizmatini» o'tagan. Ayniqsa, asrimizning 50-yillarida «tabiatni xalq izmiga bo'ysundirish» uchun boshlangan kurash o'ziga xos hayot maktabi bo'ldi va muhim xulosalarga olib keldi. Ular ichida eng muhimi, suv boyliklarining cheklanganligini, ularga ortiqcha miqdorda iflos suv tashlanmagandagina o'z sifatini saqlab qolishi mumkinligini, tabiat yo'l qo'yilgan xatolarni kechirmasligini va har bir xato uchun qasos olishini tushunishdan iborat bo'ldi.

Hozirgi kunda suv muammolari eng asosiy va murakkab ilmiytexnik muammolardan biri hisoblanadi. Shu sohada YUNESKO tomonidan keng Xalqaro gidrologik dastur tuzilgan bo'lib, bu dastumi amalga oshirish uchun yuzdan ortiq mamlakatlardan olimlar ishtirok etishmoqda.

MDH mamlakatlarida ham suv iste'molining va oqova suvlar hajmining jadal sur'atlar bilan oshib ketishi sababli oxirgi yillarda suv tanqisligi ancha murakkablashgan. Biroq xalq xo'jaligining rivojlanishi rejalashtirilgan mamlakatlarda mavjud muammolarni yechish mumkin. Bu esa bir necha yillarga mo'ljallangan katta xarajatlar evaziga rejalashtirilgan kuchni talab etadi.

Hozirgi paytda O'zbekiston Respublikasida suv resurslaridan mukammal foydalanish bilan bog'liq masalalar katta ahamiyat kasb etmoqda. Ko'p yillar mobaynida yirik gidrotugun qurilishlari amalga oshirilib, uning asosiy qismlari gidroenergetika, suv ta'minoti, sug'orish va boshqa suv xo'jaligi majmuasi qatnashuvchilarining ehtiyojini qondiradi.

Yerlarni sug'orish va meliorativ holatini yaxshilash loyihalari hayotga muvaffaqiyatli tatbiq etilmoqda. Suv resurslaridan mukammal foydalanish va muhofaza qilish tizimining asosiy muammosi, mavjud tabiiy resurslarga bo'lgan talablar rejasining nomuvofiqligidir. Buni quyidagicha ifodalash mumkin: suv resurslaridan foydalanishning shunday tizimini ishlab chiqish lozimki, suv xo'jaligi tizimlari atrof-muhitga salbiy ta'sir etmasligi lozim, xalq xo'jaligi esa suv miqdori va sifatiga qo'yilgan talab darajasidagi suv resurslari bilan ta'minlansin. Tizimli tahlilning asosiy mohiyati haqiqiy jarayonlarni ifodalovchi: tartibli tahlilning negizi hisoblash mashinalari va axborot tizimlari bilan bog'liq bo'lgan umumiy model lar tuz.shdir. Bu tizim iqtisodiyotning boshqarish tizimida, kosmosni o'zlashtirish muammolarini yechishda va boshqa sohalarda qo'llanilib kelmoqda.

Tizimli yondashish - bu ilmiy anglash va ijtimoiy tajribaning metodologik yo'llanmasidir. Uning negizida obyektarni tizim sifatida ko'rib chiqish, ya'ni bir butun obyektning yoritib berishga yo'naltirish, undagi xilma-xil turdagi aloqalarning kelib chiqishi va ularni yagona nazariy to'plamga jamlangan ma'lumotlar sifatida ifodalanadi.

BMIning maqsadi va vazifalari. Ushbu ishning maqsadi suv resurslaridan ratsional foydalanish hamda suvga doir munosabatlarni huquqiy tartibga

solishdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirishda quyidagi vazifalar belgilab olindi va ishda o'z yechimini topdi: - O'zbekiston Respublikasini asosiy suv resurslari, va ularni xududiy taqsimlanishi hamda xalq xo'jaligidagi ahamiyatini yoritib berish; - O'rta Osiyoda transchegaraviy daryolardan foydalanishda yuzaga kelgan vaziyat va uning ekologik oqibatlarini yoritish, vazifalari aholi va iqtisodiyot tarmoqlari ehtiyojlari uchun suvlardan oqilona foydalanishni ta'minlash, suvlarni bulg'anish, ifloslanish va kamayib ketishdan hamda muxofaza etishning huquqiy me'yorlarini bayon etish.

Tabiat qonuniyatlarini o'rganish asosida suv resurslarini muhofaza qilish vazifasiga quyidagilar kiradi:

1. Suv resurslarining ifloslanishini, uni shakllanish jarayonida oldini olish chora-tadbirlarini uzluksiz ravishda amalga oshirish, ya'ni atmosfera havosi va tuproq qatlamining ifloslanishini oldini olish chora-tadbirlarini to'liq miqyosda amalga oshirish. 2. Suvni ifloslantiruvchi o'choqlarining paydo bo'lishini oldini oluvchi profilaktik tadbirlarni o'z vaqtida amalga oshirish. 3. Suvdan oqilona foydalanish nuqtayi nazaridan undan foydalanishni to'g'ri rejalashtirish. Bularni amalga oshirish uchun albatta, ilmiy asos va yagona qat'iy siyosat bo'lishi shart. Arid iqlimli mintaqada suv resurslaridan oqilona foydalanishning yagona qat'iy siyosati bo'lib suvning har tomchisi hisobga olingan bo'lsa, ilmiy asosi - tabiatdagi (er usti, yer osti va atmosfera yog'in) suvlarning birlik qonunidir.

«Suv va suvdan foydalanish» Qonunida suvni muhofaza qilish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Masalan, qonunning XIX bobida oqindi suvlarni oqizish uchun suv obektlaridan foydalanish masalasi keltirilgan bo'lib, uning quyidagi moddasida chiqindi-oqova suvar haqida m' lumot berilgan.

Qonunning XXIV bobida suvni muhofaza qilish masalalari keltirilgan bo'lib, uning quyidagi moddasida suvni muhofaza qilish vazifalari keltirilgan. 73-modda 74- modda 98- modda 102- modda. 105-modda. 113-moddalar va 97-modda. Suvni muhofaza qilish vazifalari. Hamma suvlar (suv obektlari) aholi sog'ligiga zarar yetkazishi, shuningdek, baliq zaxralarining kamayishi, suv

taʼminoti sharoitining yomonlashishi hamda suvning fizikaviy, kimyoviy va biologik xossalari pasayishi, suvning tabiiy tozalanish xususiyatining kamayishi, suvning gidrologik va gidrogeologik rejimini buzilishi natijasida kelib chiqadigan boshqa koʻngilsiz hodisalarga olib kelishi hollaridan muhofaza qilinishi kerak, deyilgan.

Suv resurslarini muhofaza qilishning huquqiy samaradorligini oshirishni taʼminlash koʻp jihatdan bu ishni amalga oshirishning huquqiy asosiga Oʻzbekiston mustaqillikka erishgandan soʻng, bu masalaga jiddiy eʼtibor qaratila boshlandi.

Oʻlkamiz sharoitida foydalaniladigan suv resurslarining asosiy qismi (90 foizdan ortigʻi) irrigatsiya maqsadlarida ishlatiladi. Uning qolgan qismidan esa sanoatda hamda maishiy va kommunal maqsadlarda foydalaniladi.

Maʼlumki, yuqoridagi har uch yoʻnalish ham yildanyilga koʻproq suv talab qilmoqda va shu sababli oʻlkamizda suv muammosi tobora tigʻiz boʻlib qolmoqda. Ana shunday sharoitda suvdan tejabtergab foydalanish, uning samarasiz yoʻqotilishiga yoʻl qoʻymaslik, qaytarma va oqava suvlardan unumli foydalanish, eng muhimi suv manbalarini ifloslanishdan va ortiqcha minerallashuvdan saqlash asosiy vazifa boʻlib qoldi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, suv manbalarini sifat jihatdan muhofaza qilishning birorta universal usuli yoʻq.

Asosiy yoʻnalish oqova suvlarini kamaytirish yoki umuman toʻxtatish boʻlib, u bir qancha yordamchi choralar tufayli amalga oshiriladi. Suvdan foydalanish jarayonida uni muhofaza qilish ularning hammasi uchun xos boʻlgan umumiylikdir. Boshqacha qilib aytganda suv boyliklarini himoya qilish faqat taqiqlashlaru chegaralashlardan iborat emas. suv resurslaridan tejab foydalanish har birimizning vazifamiz hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. I.A.Karimov O_zbekiston buyuk kelajak sari. T. —O_zbekiston., 1998. 503 – 513 betlar.

2. Karimov I. A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. - T.

3. – Toshkent: O_zbekiston, 1996. – 366 b. 3. Karimov I. A. Bunyodkorlik yo_lidan. - T. 4. – Toshkent: O_zbekiston, 1996. – 349 b.

4. Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas‘ulmiz. T. 9. – Toshkent: O_zbekiston, 2001. – 432 b.

5. Karimov I.A. O_zbekiston Konstitutsiyasi – biz uchun demokratik taraqqiyot yo_lida va fuqarolik jamiyatini barpo etishda mustahkam poydevordir: O_zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17 yilligiga bag_ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruza / 2009 yil 5 dek./ – Toshkent: O_zbekiston, 2009. – 32 b.

6. <https://lex.uz/acts/-12328>.

7. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/huquqshunoslik/suv-resurslarini-muhofaza-qilish-va-ulardan-foydalanishning-huquqiy-holati>.